

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.029
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса 2)

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора педагогічних наук, професора кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Парфанович Івани Іванівни
на дисертаційне дослідження Шкляра Анатолія на тему:
«Формування професійної компетенції офіцерів поліції до профілактики
правопорушень неповнолітніх», подане на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність дослідження обраної теми зумовлена збереженням стабільно високої кількості підлітків, які вчиняють правопорушення, а також необхідністю науково-педагогічного та методичного забезпечення практичної підготовки офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх та посилення правових норм індивідуальної профілактичної роботи співробітників Національної поліції України.

Дисертаційне дослідження Шкляра Анатолія є актуальним, оскільки зумовлене необхідністю розв'язання суперечностей між: наявністю функціональних обов'язків офіцерів ювенальної превенції, що передбачають здійснення профілактичної роботи з неповнолітніми, та недостатньою розробленістю змісту, напрямів, видів, методів і форм цієї роботи; необхідністю підготовки працівників ювенальної превенції до профілактичної роботи з неповнолітніми та відсутністю теоретико-методологічного обґрунтування і науково-методичного забезпечення такої підготовки; існуючою переважно правовою підготовкою співробітників Національної поліції України до роботи з неповнолітніми та необхідністю

впровадження профілактичної підготовки поліцейських до цієї роботи; консерватизмом змісту, традиційних форм і методів процесу професійної підготовки у ЗВО МВС України та потенційними можливостями використання інноваційних форм і методів навчання з метою підготовки офіцерів поліції до здійснення профілактики правопорушень неповнолітніх на основі неперервної неформальної освіти під час професійної діяльності

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукової та науково-організаційної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в межах науково-дослідної роботи «Теорія і практика діагностико-профілактичної роботи з попередження і подолання девіантної поведінки індивідів» (державний реєстраційний номер 0119U100924).

Наукова новизна результатів проведеного дослідження. Дисертаційне дослідження характеризується новизною й оригінальністю завдяки комплексу проблем, розглянутих у ході аналізу. В роботі визначено поняття «професійна компетентність офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх»; розроблено модель формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх, яка реалізується за допомогою варіативного застосування комплексу форм, методів та тренінгових технологій навчання; визначено й теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх, що забезпечують ефективність розробленої моделі; конкретизовано компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивнопрактичний, особистісно-рефлексивний), які відображають якість процесу формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх за трьома рівнями (високий, середній та низький); удосконалено зміст, форми, методи організації та навчально-методичне забезпечення процесу формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень

неповнолітніх у процесі неперервної неформальної підготовки; подальшого розвитку набули положення про організацію профілактики правопорушень неповнолітніх.

Зазначені елементи наукової новизни є обґрунтованими результатами проведеного дослідження і мають істотне значення для покращення профілактики правопорушень неповнолітніх в Україні.

Практичне значення дослідження. Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці практичного інструментарію для діагностики професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх; розробці комплексу авторських тренінгів (тренінг профілактики правопорушень неповнолітніх; тренінг розвитку особистісної ефективності (особистісно професійних якостей); тренінг сенситивності; тренінг розвитку умінь і навичок упевненої поведінки; тренінг формування іміджу успішного поліцейського), спрямованих на формування у офіцерів Національної поліції України професійної компетентності до профілактики правопорушень неповнолітніх. Результати дослідження можуть бути використані у професійній та післядипломній підготовці працівників Національної поліції України у ЗВО Міністерства внутрішніх справ України, для розробки програм теоретичної і практичної підготовки майбутніх офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх. Основні положення, узагальнення та висновки можуть бути використані для написання монографій, підручників, навчально-методичних посібників, виконанні магістерських, бакалаврських і курсових робіт.

Обґрунтовані в дослідженні висновки і практичні рекомендації впроваджено в освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; Тернопільське районне управління поліції ГУНП в Тернопільській області; відділення поліції № 1 (м. Тернопіль) Тернопільського РУП ГУНП в Тернопільській області; Хмельницький РУП ГУНП в Хмельницькій області, про що є відповідні довідки; окремими дослідженнями охоплено відділення поліції у м. Харків і м. Львів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, списку опублікованих праць за темою дисертації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (298 найменувань, з них 89 – іноземною мовою) та 19 додатків на 36 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 335 сторінок, з яких основного тексту – 262 сторінки. Робота містить 37 таблиць та 13 рисунків.

У вступі обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, представлено методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну й практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію і впровадження отриманих результатів.

Перший розділ дисертації «Формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх як науково-педагогічна проблема» присвячений стану вивчення досліджуваної проблематики. На основі ґрунтовного аналізу джерельної бази Анатолій Шкляр: здійснив дефінітивний аналіз проблеми профілактики правопорушень неповнолітніх; проаналізував та представив професійну компетентність офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх як об'єкт теоретичного аналізу; розробив диференційовано компоненти, показники та рівні сформованості професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх. Слід зазначити, що аналізуючи теоретичні основи, дисертант чітко висвітлив авторську позицію розуміння сутності понять і запропонував аналітичний огляд підходів до вирішення проблемних питань.

У другому розділі «Моделювання процесу формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх» дисертант представив: обґрунтування та особливості реалізації організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень

неповнолітніх; модель формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх; змістово-процесуальне забезпечення процесу формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх» презентовано аналітичні дані діагностики стану сформованості професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх. Дисертантом визначено особливості організації і методики проведення експериментального дослідження щодо реалізації організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх. Представлено аналітико-статистичний аналіз результатів експериментального дослідження.

Висновки до розділів та загальні висновки чіткі, логічно аргументовані, містять конкретні узагальнення, їхній зміст переконує в тому, що дисертант досягнув поставленої мети і виконав визначені завдання дослідження.

Повнота викладу основних положень дисертації в наукових виданнях. Основні положення та результати дисертації відображено в 11 публікаціях (8 – одноосібні). З них – 3 статті у наукових фахових виданнях (1 – одноосібна), 1 стаття у зарубіжному збірнику публікацій, 7 статей у збірниках матеріалів конференцій. Наукові публікації, оприлюднені за тематикою дисертації, містять обґрунтовані результати відповідно до поставлених завдань, вирізняються повнотою та якісним викладом матеріалів дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Шкляра Анатолія відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту. Оформлення дисертації відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12. 01. 2017 року.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та текстових запозичень не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені в ній, отримані автором особисто.

У дисертаційному дослідженні Шкляра Анатолія на тему «Формування професійної компетенції офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх» окремо варто відзначити позитивні риси і досягнення:

- виділено значущі суперечності у формуванні професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх (с. 21);
- розроблено принципи виділення критеріїв і показників сформованості професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх (п/р 1.3.);
- зроблено диференціацію профілактики на адміністративну ланку та ланку суду (с. 64, п/р 1.2.), у законодавчій й виконавчій гілках влади;
- акцентовано, що крім загально педагогічних, до офіцерів ювенальної превенції пред'являють і спеціальні вимоги при організації профілактики правопорушень неповнолітніх, та йдеться про одночасне поєднання знань і вмінь (с. 112);
- трактується, що практична діяльність оцінюється в узагальненому вмінні педагогічно мислити, що передбачає наявність у співробітника НПУ аналітичних, прогностичних, проєктивних і рефлексивних умінь (с. 113);
- окреслено умови необхідності здійснення індивідуальної профілактичної роботи (с. 143);
- формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх розглядається з двох сторін: процесуальної та результативної; враховуючи складність,

багатокомпонентність і багаторівневість досліджуваного феномену, для його опису та вивчення використано структурно-функціональну модель (с. 161);

- запропоновано у роботі співробітника ювенальної поліції з неповнолітніми та їхніми батькам проводити бесіди трьох видів: ознайомлювальну, попереджувальну та виховну (с. 179);

- розроблений тренінг автором має досить стійку узагальнену структуру, що передбачає обов'язкові змістовні блоки та процедурні моменти; до його програми включено діагностичні процедури, теорію (інформаційні повідомлення) і практику (ігри, вправи, метод мозкового штурму, дискусії) (с. 197);

- автором дисертаційного дослідження адаптовано та реалізовано позитивну презентацію як вербальну комунікативну стратегію, НЛП-маніпуляцію в гуманних цілях, трюїзм, копінг-стратегію, прийоми нейролінгвістичного програмування у межах групових методів;

- представлено глибокий аналіз наукового та емпіричного матеріалу в таблицях, зокрема в Табл.1.1, Табл.1.4, Табл. 1.5, Табл.1.9, Табл. 1.10, Табл. 3.1.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення дисертаційної роботи, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання дискусійного характеру. Зокрема:

1. У роботі дисертант оперує поняттями, дотичними до поняття «правопорушення», що зазначено в темі дисертаційного дослідження. В п/р 1.1. представлено аналіз понять «поведінка з відхиленнями», «протиправна поведінка», «злочин», «правопорушення», «девіантна поведінка» (с. 28, с. 41, с. 62 і т.д.). Однак, доцільним є визначення ієрархії цих понять (схематично чи за допомогою рисунка), а також чіткості у застосуванні підвидів правопорушень. Також автор роботи застосовує поняття «підліткове середовище» (с. 17), «підліткові правопорушення» (с. 18), «підліткова поведінка» (с. 38) і, оскільки у темі зазначено про

неповнолітніх, тому категоріальний апарат повинен будуватися з огляду на це. Рекомендується оперувати саме цим поняттям та з огляду на законодавче трактування поняття «неповнолітні» (згідно закону України «Про охорону дитинства»). Коректності у застосуванні вимагають такі поняття, як: «адміністративна діяльність» та «адміністративно-правова діяльність» (с. 80).

2. В описі дисертаційної роботи автор наводить твердження щодо форм і методів, що потребують корекції у визначенні з точки зору відповідності чи уточнення за темою дослідження: «провідні методи психопрофілактичної роботи» (с.175), «форма психолого-педагогічної профілактичної роботи» (с. 186), «переваги ігрового методу полягають у набутті соціально-психологічного досвіду» (с.193), «...аспекти складаються відповідно до специфіки професійної діяльності співробітників більшості служб та підрозділів НПУ, конкретних ситуацій, що вимагають психологічно грамотного рішення...» (с. 197), «практичну частину тренінгу ми наповнили груповими, соціально-психологічними методами відпрацювання базових умінь впевненої поведінки» (с.198), «...ефективність тренінгу ми перевіряли за наявності у поліцейських наприкінці його проведення психологічних детермінантів» (с. 199). Це ж стосується тверджень на сторінках 207, 232, 237. Доцільно було б у такому випадку здійснити поділ методів роботи з поліцейськими (наприклад, на педагогічні, психологічні, соціально-психологічні і т.д.). Тим більше, що на с. 236 дисертації автором вказано: «До організації роботи «зеленої кімнати» залучають команду фахівців: співробітник ювенальної превенції підрозділу превентивної діяльності НПУ, психолог, соціальний педагог, за необхідності лікар, слідчий та ін.». Такої ж коректності потребують і визначення тренінгу: «тренінг як психолого-педагогічний інструмент», «соціально-психологічний тренінг», «комплексний тренінг» (с. 19 – с. 24).

3. Автором запропоновано оцінювати результати I і II зрізу формувального етапу експерименту; при цьому показники констатувального фактично можуть слугувати показниками I зрізу формувального (наприклад,

Таблиця 3.7 Самооцінка офіцерами ювенальної превенції спеціальних профілактичних умінь (за результатами I зрізу формувального етапу експерименту)).

4. Рекомендаційний характер мають побажання щодо розширення змісту предмету дослідження «організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх» та приведення у відповідність до запропонованої гіпотези дослідження; здійснення аналізу лекції та ігрового методу в роботі концентровано; введення відомостей про експериментальну групу, представивши попередньо вихідні дані (п/р 2.3, с. 178). Крім того, в дисертації проаналізовано наукові праці, які на сучасному етапі втратили свою актуальність в Україні.

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Шкляра Анатолія, результати якої відзначаються науковою новизною, є достатньо обґрунтованими, мають теоретичне й практичне значення.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Шкляра Анатолія «Формування професійної компетенції офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх» є самостійним, цілісним та завершеним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні педагогічні науки галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Рецензент:

професор кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Іванна Парфанович

